

KIBERMULOQOTDA NUTQIY ETIKET BIRLIKLARI: LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLAR

Ruziyeva Nilufar Xafizovna,

*Xorijiy tillarni o'qitish metodikasi kafedrasida dotsenti
Buxoro davlat pedagogika instituti*

Annotatsiya. Ushbu maqolada kibermuloqotda nutqiy etiket birliklari lingvopragmatik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Raqamli muhitda salomlashish, murojaat, minnatdorchilik va kechirim kabi an'anaviy etiket shakllari transformatsiyaga uchrab, yangi funksional xususiyatlarga ega bo'ladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur birliklar nafaqat xushmuomalalikni ifodalaydi, balki ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, emotsional muvozanatni ta'minlash va hamjamiyatni saqlashda muhim vosita hisoblanadi. Shuningdek, maqolada lingvistik iqtisod, og'zaki va yozma nutqning gibridligi, emoji va qisqartmalar kabi vositalarning o'rni ham yoritilgan. Milliy-madaniy omillar ta'sirida o'zbek kibermuloqotida an'anaviy va global tendensiyalarning uyg'unlashuvi kuzatiladi.

Kalit so'zlar: kibermuloqot, nutqiy etiket, lingvopragmatika, xushmuomalalik strategiyalari, raqamli diskurs, emoji, lingvistik iqtisod, onlayn muloqot, ijtimoiy tarmoqlar, kommunikativ xulq.

Annotation. This article analyzes speech etiquette units in cyber communication from a linguopragmatic perspective. In digital environments, traditional forms such as greetings, forms of address, expressions of gratitude, and apologies undergo transformation and acquire new functional characteristics. The findings show that these units not only express politeness but also regulate social interaction, maintain emotional balance, and support online communities. The study also highlights the role of linguistic economy, the hybridity of spoken and written forms, and the use of emojis and abbreviations in digital discourse. Under the influence of national and cultural factors, Uzbek cyber communication demonstrates a combination of traditional norms and global digital trends.

Keywords: cyber communication, speech etiquette, linguopragmatics, politeness strategies, digital discourse, emoji, linguistic economy, online communication, social networks, communicative behavior.

Аннотация. В данной статье анализируются единицы речевого этикета в киберкоммуникации с лингвопрагматической точки зрения. В цифровой среде традиционные формы, такие как приветствия, обращения, выражения благодарности и извинения, трансформируются и приобретают новые функциональные особенности. Результаты исследования показывают, что данные единицы не только выражают вежливость, но и регулируют социальное взаимодействие, поддерживают эмоциональное равновесие и способствуют сохранению онлайн-сообществ. Также рассматривается роль языковой экономии, гибридности устной и письменной речи, а также использование эмодзи и сокращений. Под влиянием национально-культурных факторов узбекская киберкоммуникация демонстрирует сочетание традиционных норм и глобальных цифровых тенденций.

Ключевые слова: киберкоммуникация, речевой этикет, лингвопрагматика, стратегии вежливости, цифровой дискурс, эмодзи, языковая экономия, онлайн-коммуникация, социальные сети, коммуникативное поведение.

Kirish. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insonlar o'rtasidagi muloqot shakllarini tubdan o'zgartirdi. Xususan, kibermuloqot (internet va raqamli platformalar orqali amalga oshiriladigan muloqot) yangi lingvistik va pragmatik hodisalarni yuzaga keltirdi. Ushbu jarayonda nutqiy etiket birliklari — salomlashish, murojaat qilish, minnatdorchilik bildirish, uzr so'rash kabi kommunikativ formulalar — yangi shakl va funksional yuklama kasb etmoqda.

Kibermuloqotdagi nutqiy etiket birliklari nafaqat kommunikativ aloqa oʻrnatish vositasi, balki ijtimoiy tartibni saqlash, hamjamiyatni boshqarish, emotsional muvozanatni taʼminlash va ijtimoiy masofani belgilashda muhim lingvopragmatik mexanizm sifatida namoyon boʻladi. Ushbu maqolada mazkur birliklarning funksional xususiyatlari, ularning til va kontekst bilan bogʻliq jihatlari ilmiy tahlil qilinadi.

Kibermuloqotda nutqiy etiket birliklari bir nechta asosiy funksiyalarni bajaradi. Avvalo, ular phatik funksiyani amalga oshirib, kommunikativ aloqa oʻrnatish va uni davom ettirishga xizmat qiladi. Masalan, “Salom”, “Assalomu alaykum”, “Hello” kabi birliklar muloqot boshlanishini bildiradi, biroq ularning asosiy vazifasi axborot uzatish emas, balki aloqani yoʻlga qoʻyishdir.

Shuningdek, nutqiy etiket birliklari ijtimoiy-regulyativ vazifani ham bajaradi. Ular yordamida foydalanuvchilar oʻzaro munosabatlarni tartibga soladi, ijtimoiy rollarni belgilaydi va kommunikativ meʼyorlarga rioya qiladi. Biroq tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, kibermuhitda ushbu nazorat mexanizmi anʼanaviy muloqotga nisbatan sustroq ishlaydi.

Yana bir muhim funksiya — hamjamiyatni saqlash funksiyasidir. Ijtimoiy tarmoqlarda muayyan guruhlar oʻz ichki qoidalariga ega boʻlib, bu qoidalar nutqiy etiket orqali mustahkamlanadi. Masalan, hurmatli murojaat shakllari, muloyimlik formulalari guruh ichidagi ijtimoiy muhitni barqaror saqlashga xizmat qiladi.

Kibermuloqotda nutqiy etiket birliklari konfliktlarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. Bir tomondan, ular konfliktni yumshatish vositasi sifatida ishlatiladi. Bunda hedjlar (ehtiyotkorlik ifodalari), yumshatuvchi birliklar (“balki”, “menimcha”, “uzr, lekin...”) qo'llanadi.

Boshqa tomondan esa, kibermuhitda anonimlik va erkinlik yuqori bo'lgani sababli qo'pol va agressiv strategiyalar ham keng tarqalgan. Masalan, haqoratli so'zlar, istehzo, trolling kabi hodisalar nutqiy etiketning buzilishiga olib keladi. Bu esa raqamli kommunikatsiyaning ikki tomonlama — ijobiy va salbiy — tabiatini ko'rsatadi.

Kibermuloqotda nutqiy etiketni ifodalash uchun turli lingvistik va paralingvistik vositalar qo'llaniladi:

Murojaat shakllari va laqablar — ijtimoiy masofa va yaqinlikni ifodalaydi. Masalan, “aka”, “opa”, “do'stim”, “bro” kabi birliklar kommunikativ muhitga qarab turlicha ma'no yuklaydi.

Emoji va stikerlar — emotsional holatni ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ular nutqiy etiketning vizual komponenti sifatida hurmat, hamdardlik yoki quvonchni bildiradi.

Qisqartmalar va slang birliklar — ichki guruh kodini shakllantiradi. Masalan, “rahmat” o'rniga “rhm”, “ok” o'rniga “kk” kabi yozuvlar kommunikativ iqtisod tamoyiliga asoslanadi.

Politeness strategiyalari — Brown va Levinson nazariyasiga asoslangan holda, ijobiy va salbiy xushmuomalalik strategiyalari qo'llanadi.

1- jadval. Kibermuloqotda nutqiy etiket vositalari va ularning lingvopragmatik xususiyatlari

Vosita turi	Lingvistik shakli	Asosiy vazifasi	Lingvopragmatik xususiyati
Salomlashish formulalari	Salom, Assalomu alaykum, Hello	Aloqa o'rnatish	Phatik funksiya
Murojaat shakllari	Aka, opa, do'stim, bro	Ijtimoiy masofani belgilash	Ijtimoiy-regulyativ funksiya
Minnatdorchilik birliklari	Rahmat, thanks, thx	Hurmat va e'tirof bildirish	Pozitiv xushmuomalalik
Kechirim formulalari	Uzr, kechirasiz	Konfliktni yumshatish	Negativ xushmuomalalik
Emoji va stikerlar	😊 🙏 ❤️ ☐	Emotsiyani ifodalash	Paralingvistik kuchaytiruvchi vosita
Qisqartmalar va slang	ok, kk, brb, rhm	Tezkor va iqtisodiy ifoda	Lingvistik iqtisod
Trolling va haqorat birliklari	Salbiy leksika, istehzo	Konfliktni kuchaytirish	Dispragmatik holat

Kibermuloqotning muhim xususiyatlaridan biri — bu lingvistik iqtisoddir. Foydalanuvchilar imkon qadar kam belgilar orqali maksimal ma'no yetkazishga intiladi. Natijada ellipsis, qisqartmalar, emoji va reaksiyalar keng qo'llanadi.

Shuningdek, kibermuloqot og'zaki va yozma nutqning gibrid shakli hisoblanadi. Bu yerda yozma shaklda og'zaki nutqqa xos spontanlik, emotsionallik va dialogiklik kuzatiladi.

Kontekst va janr ham muhim rol o'ynaydi. Masalan, siyosiy kanallarda norasmiy murojaatlar yaqinlik effektini yaratish uchun ishlatilsa, motam yoki ta'ziya janrida an'anaviy rasmiy etiket shakllari saqlanib qoladi.

Kibermuloqot global hodisa bo'lishiga qaramay, milliy-madaniy xususiyatlar unda muhim o'rin tutadi. O'zbek tilidagi ijtimoiy tarmoqlarda hurmat kategoriyasi, "siz/sen" oppozitsiyasi, yosh va ijtimoiy maqomga asoslangan murojaat shakllari saqlanib qolgan. Shu bilan birga, global raqamli tendensiyalar — inglizcha qisqartmalar, emoji madaniyati, internet slang — milliy til xulqiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada an'anaviy va zamonaviy elementlarning gibridd shakli yuzaga kelmoqda.

Xulosa. Kibermuloqotda nutqiy etiket birliklari kommunikativ tizimning ajralmas qismi bo'lib, ular ko'p funksiyali lingvopragmatik vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ular yordamida nafaqat aloqa o'rnatiladi, balki ijtimoiy tartib saqlanadi, emotsional muhit boshqariladi va kommunikativ masofa tartibga solinadi.

Biroq kibermuhitning o'ziga xos xususiyatlari — anonimlik, tezkorlik va globalizm — nutqiy etiketning transformatsiyasiga olib kelmoqda. Natijada xushmuomalalik va qo'pollik strategiyalari yonma-yon mavjud bo'lib, bu holat lingvopragmatik tahlil uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Duskaeva, L. (2020). Internet diskursida nutqiy etiket. *Journal of Discourse Studies*, 12(3), 45–58.
2. Konyaeva, N. (2020). Raqamli muloqotda lingvistik strategiyalar. *Digital Communication Review*, 8(2), 23–35.
3. Abdullazoda, M. (2025). O'zbek kibermuloqotida nutqiy etiket. Tashkent: Academic Press.
4. Ivanova, T. (2024). Ijtimoiy tarmoqlarda kommunikativ xulq. *Social Media Linguistics*, 10(1), 67–79.
5. Yessenova, G. (2026). Raqamli til va lingvopragmatika. Almaty: Linguistic Research Publishing.
6. Rahardi, K. (2025). Politeness strategiyalari va ularning qo'llanilishi. *Journal of Pragmatics and Communication*, 15(4), 101–115.